

فلسفه فقه

(جلد اول)

به کوشش: حسینعلی بای

شناسنامه پژوهشی

- عنوان تحقیق: فلسفه فقه
- پژوهشکده: نظام‌های اسلامی
- گروه علمی: فقه و حقوق
- محقق: حسینعلی بای
- موضوع اصلی: فلسفه فقه

فلسفه فقه

(جلد اول)

به کوشش: حسینعلی بای

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

چاپ اول: ۱۳۹۴

شمارگان: ۳۰۰

قیمت: ۴۰۰۰۰ تومان

طراح جلد: سیدایمان نوری نجفی

چاپ و صحافی: هنگام

سرشناسه: بای، حسینعلی، ۱۳۵۷.

عنوان و نام پدیدآور: فلسفه فقه/ به کوشش: حسینعلی بای.

مشخصات نشر: تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری: ۵۵۵ص.

شابک: ج: ۱: ۸ - ۲۹۴ - ۱۰۸ - ۶۰۰ - ۹۷۸ - ج: ۲: ۵ - ۲۹۵ - ۱۰۸ - ۶۰۰ - ۹۷۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه. یادداشت: نمایه.

یادداشت: ج: ۲ (چاپ اول: ۱۳۹۴) (فیا).

موضوع: فقه — فلسفه.

شناسه افزوده: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۳ ف۸۱/۲: ۱۶۹ BP

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۳۰۱

شماره کتابشناسی ملی: ۳۷۳۳۳۲۸

تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی، پلاک ۵۶

تلفن: ۸۸۵۰۳۳۴۱ - ۸۸۵۰۵۴۰۲

www.poiict.ir

همه حقوق محفوظ است

فهرست

۱۹	پیشگفتار
۲۳	مقدمه
۳۷	فلسفه فقه
۳۷	چکیده
۳۷	مقدمه
	گفتار اول: وصفی و گزارشی (Descriptive) یا دستوری (normative)
۳۸	بودن فلسفه فقه
۴۰	گفتار دوم: بررسی رابطه فلسفه فقه با علم اصول فقه
۴۱	گفتار سوم: بررسی مباحث اصلی علم فلسفه فقه
۴۱	۱. تعریف فقه
۴۱	۲. موضوع و قلمرو فقه
۴۲	۳. پیش فرض‌های موجود در علم فقه
۴۲	۳-۱. مباحث کلامی
۴۲	۳-۲. منطقه الفراغ
۴۲	۳-۳. سیره و فعل معصوم
۴۳	۳-۴. حدود دخالت عقل در فقه
۴۳	۳-۵. تلقی دین از آزادی و تعقل
۴۳	۳-۶. تلقی فقیه از کتاب و سنت
۴۳	۴. اهداف فقه یا مقاصد شریعت
۴۴	۵. فقه و نظام‌سازی

۴۴	۶. بحث ثابت و متغیر در دین.....
۴۴	۷. رابطه فقه و زمان و مکان.....
۴۵	۸. رابطه فقه و برنامه.....
۴۵	۹. رابطه فقه و علوم دیگر.....
۴۵	۱۰. تحولات مبانی فقه در تحولات علم.....
۴۵	۱۱. ساز و کار تأثیر فلسفه فقه در اصول فقه.....
۴۶	۱۲. روش استدلال فقهی.....
۴۶	۱۲. روش‌شناسی تحقیقی در اسناد.....
۴۶	۱۴. موضوع‌شناسی و مفاهیم فقهی.....
۴۷	۱۵. ناظر بر قرآن و روایات بر جامعه عرب زمان خود.....
۴۸	منابع.....
۵۱	چیستی فلسفه فقه
۵۱	چکیده.....
۵۲	گفتار اول: کلیات و مفهومی‌شناسی.....
۵۷	گفتار دوم: بررسی تعاریف ارائه شده از فلسفه فقه.....
۵۷	۱. تعریف اول.....
۵۸	۲. تعریف دوم.....
۵۹	۳. تعریف سوم.....
۶۰	۴. تعریف چهارم.....
۶۱	۵. تعریف پنجم.....
۶۱	۶. تعریف ششم.....
۶۲	۷. تعریف هفتم.....
۶۳	۸. تعریف هشتم.....
۶۳	گفتار سوم: نسبت فلسفه فقه با علوم دیگر.....
۶۵	گفتار چهارم: ارتباط مسائل فلسفه فقه با علوم مرتبط.....
۶۷	منابع.....
۶۹	فلسفه فقه
۶۹	مقدمه.....
۷۱	گفتار اول: چیستی فلسفه فقه.....
۷۲	۱. نقد و تحلیل تعاریف‌های ارائه شده.....

۲. ارزیابی تعاریف..... ۷۴
۳. بیان چپستی «فلسفه فقه» براساس تأمل در واژه‌های عنوان و مقایسه
با دیگر دانش‌های ناظر..... ۷۷
۴. بررسی واژه «فلسفه»..... ۷۷
۵. بررسی واژه «فقه»..... ۸۰
- گفتار دوم: مسائل فلسفه فقه و ساختار آن..... ۸۷
- گفتار سوم: موضوع فلسفه فقه..... ۹۱
- گفتار چهارم: غرض از فلسفه فقه و فایده آن..... ۹۲
- گفتار پنجم: رابطه فلسفه فقه با فقه، معرفت‌شناسی فقه، کلام و اصول فقه..... ۹۴
- منابع..... ۱۰۵
- گفتمان فلسفه فقه**..... ۱۰۷
- چکیده..... ۱۰۷
- مقدمه..... ۱۰۷
- گفتار اول: چپستی فقه، احکام، موضوع و محمول و گستره فقه..... ۱۰۹
۱. پرسش‌های موضوع‌شناسی فقه..... ۱۰۹
۲. پرسش‌های محمول‌شناسی فقه..... ۱۱۵
۳. پرسش‌های گستره فقه..... ۱۱۹
- گفتار دوم: معرفت‌شناسی و مبانی فقه..... ۱۲۵
- گفتار سوم: پیش‌فرض‌های فقه..... ۱۳۱
- گفتار چهارم: رابطه فلسفه فقه یا فقه با علوم دیگر..... ۱۳۲
- گفتار پنجم: ویژگی‌های حقوق و فقه اسلامی..... ۱۳۵
- منابع..... ۱۳۷
- جایگاه تساهل و تسامح در قوانین حقوقی - اجتماعی اسلام**..... ۱۳۹
- چکیده..... ۱۳۹
- مقدمه..... ۱۳۹
- گفتار اول: مدارک قاعده تساهل و تسامح..... ۱۴۱
۱. کتاب..... ۱۴۱
۲. سنت..... ۱۴۲
۳. عقل..... ۱۴۴
- گفتار دوم: سهولت در مسائل حقوقی - اجتماعی..... ۱۴۷

۱. جهاد ۱۴۷
- ۱-۱. برداشتن تکلیف جهاد از ناتوان ۱۴۷
- ۱-۲. جهاد ابتدایی ۱۴۸
۲. جزیه ۱۴۹
۳. امر به معروف و نهی از منکر ۱۵۰
۴. اخذ دیه و تشریح آن (جزئیات) ۱۵۱
۵. ارتداد ۱۵۳
۶. سرقت ۱۵۵
۷. روابط نامشروع ۱۵۵
۸. طهارت ۱۵۶
۹. مناسک ۱۵۸
- ۹-۱. دلیل بر این بود ۱۵۸
- ۹-۲. اصل حلیت ۱۵۸
- ۹-۳. پرداخت وام ۱۵۸
۱۰. ولایت فقیه ۱۵۹
- گفتار سوم: دیدگاه دو تن از فقیهان بر سریده درباره این قاعده ۱۶۰
۱. مرحوم مقدّس اردبیلی ۱۶۰
- ۱-۱. اعمال پیشین انسان مستبصر ۱۶۰
- ۱-۲. تقدیم نماز عصر بر ظهر ۱۶۱
- ۱-۳. حجاب زن در نماز ۱۶۱
- ۱-۴. حج ۱۶۱
۱۵. حجر سفیه ۱۶۲
۲. امام خمینی قدس سره ۱۶۲
- نتیجه ۱۶۴
- منابع ۱۶۵
- عرفی و عقلایی بودن زبان دین در حوزه تشریح و تقنین ۱۶۷
- چکیده ۱۶۷
- مقدمه ۱۶۸
- گفتار اول: منظور از زبان شارع ۱۶۹
- گفتار دوم: سه سبک سخن در قرآن و سنت ۱۷۰

- گفتار سوم: سبک زبان شارع..... ۱۷۱
۱. سبک خطابه‌های قانونی..... ۱۷۲
۲. سبک قضیه حقیقیه..... ۱۷۴
- گفتار چهارم: ادله عرفی و عقلایی بودن زبان شارع..... ۱۷۵
۱. ادله عقلی..... ۱۷۵
۲. ادله نقلی..... ۱۷۷
۳. ادله تاریخی..... ۱۷۸
- گفتار پنجم: عدم تنافی عرفی بودن زبان شارع با تقلید (سبک سهل و ممتنع)..... ۱۷۸
- نتیجه..... ۱۷۹
- منابع..... ۱۸۰
- بررسی نه اختار فقه**
- چکیده..... ۱۸۱
- مقدمه..... ۱۸۱
- گفتار اول: ساختار فقه از دیدگاه صاحب مراسم..... ۱۸۲
- گفتار دوم: ساختار فقه از منظر ابن الصلاح حلبی..... ۱۸۳
- گفتار سوم: ساختار فقه از دیدگاه ابن کثیر..... ۱۸۵
- گفتار چهارم: طبقه‌بندی فقه از دیدگاه صاحب شرایع..... ۱۸۶
- گفتار پنجم: ساختار فقه از دیدگاه شهید اول..... ۱۹۰
۱. جلب منفعت یا دفع ضرر بالا صاله..... ۱۹۱
- ۱-۱. شنیدنی‌ها..... ۱۹۱
- ۱-۲. دیدنی‌ها..... ۱۹۱
- ۱-۳. لمس کردنی‌ها..... ۱۹۱
- ۱-۴. چشیدنی‌ها..... ۱۹۱
۲. احکامی که مقصود بالتبع آن جلب منفعت یا دفع ضرر از مکلف است..... ۱۹۲
- گفتار ششم: ساختار فقه از دیدگاه صاحب مفتاح‌الکرامه..... ۱۹۶
- گفتار هفتم: دسته‌بندی فقه از دیدگاه فیض کاشانی..... ۱۹۸
۱. فن عبادات و سیاسات..... ۱۹۸
۲. فن عادات و معاملات..... ۱۹۸
- گفتار هشتم: دسته‌بندی فقه از دیدگاه شهید محمد باقر صدر..... ۲۰۰

- گفتار نهم: ساختار فقه از دیدگاه صاحب رساله نوین ۲۰۱
- گفتار دهم: ساختار فقه از دیدگاه صاحب الفقه المأثور ۲۰۳
- گفتار یازدهم: دسته‌بندی فقه از دیدگاه اهل سنت ۲۰۵
- گفتار دوازدهم: طرح پیشنهادی ۲۰۶
- منابع ۲۱۰
- عوامل پویایی فقه** ۲۱۳
- تذمه ۲۱۳
- فصل اول: اهداف فقه ۲۱۴
- گفتار دوم: توانایی سیستمی فقه ۲۱۵
- گفتار سوم: عوامل پویایی ۲۱۷
۱. مباحث مجتهد ۲۱۸
۲. موضوع شناسی و درآمد ۲۱۹
۳. حکم‌شناسی ۲۲۲
۴. کاوشی نو در سادکات احکام ۲۲۵
۵. مجتهد و روش‌شناسی ۲۲۶
- گفتار چهارم: راهکارهای بهبود روش ۲۲۷
۱. مرزبندی تخصص‌ها ۲۲۷
۲. از کارشناسی ۲۲۸
- گفتار پنجم: پویایی در فقه شورایی ۲۲۹
- منابع ۲۳۱
- نقد نظریه حداقلی در قلمرو فقه اسلامی** ۲۳۳
- چکیده ۲۳۳
- مقدمه ۲۳۳
- گفتار اول: نقد نظریه حداقلی در قلمرو فقه اسلامی ۲۳۵
- گفتار دوم: دیدگاه دین‌دنیایی و دین‌آخرتی ۲۳۹
- گفتار سوم: دیدگاه شبهه‌خطابپذیری رأی فقیهان ۲۴۸
- گفتار چهارم: دیدگاه شبهه‌تکامل‌پذیری ۲۴۹
- منابع ۲۵۰
- مذاق شریعت** ۲۵۱
- چکیده ۲۵۱
- مقدمه ۲۵۲

- گفتار اول: چیستی مذاق شریعت..... ۲۵۳
- گفتار دوم: نمونه‌های استناد به مذاق شریعت..... ۲۵۶
- گفتار سوم: دستیابی به مذاق شارع..... ۲۵۸
۱. استنتاج مذاق شریعت از طریق اولویت..... ۲۵۹
۲. دستیابی به مذاق شارع از مجموعه احکام..... ۲۵۹
۳. دستیابی به مذاق از طریق آثار..... ۲۶۰
۴. دستیابی به مذاق از حکم عقل..... ۲۶۱
۵. دستیابی به مذاق از انسان‌شناسی و جامعه‌شناسی..... ۲۶۱
۶. دستیابی به مذاق از صفات شارع..... ۲۶۲
- گفتار چهارم: در ردی مذاق شریعت..... ۲۶۲
۱. مذاق شریعت به عنوان منبع حکم..... ۲۶۲
۲. شیوه نحاس وضع..... ۲۶۳
۳. تعیین یکی از احتمالات در معنا..... ۲۶۳
۴. استفاده در تراجم حکام..... ۲۶۳
- گفتار پنجم: اعتبار مذاق شریعت..... ۲۶۴
- گفتار ششم: مذاق شریعت و اصول کلی فقهی..... ۲۶۴
- گفتار هفتم: مذاق شریعت و مقاصد شریعت..... ۲۶۶
- نتیجه..... ۲۶۸
- منابع..... ۲۶۸
- استناد فقهی به مذاق شریعت در بوته نقد..... ۲۷۱
- چکیده..... ۲۷۱
- مقدمه..... ۲۷۲
- گفتار اول: بررسی واژه «مذاق»..... ۲۷۲
۱. معنای لغوی مذاق..... ۲۷۳
۲. تحقیق در کاربردهای فقهی واژه مذاق برای دستیابی به عناصر اصلی
معنای آن (مؤلفه‌پژوهی)..... ۲۷۴
- گفتار دوم: چیستی مذاق؛ مؤلفه‌های مورد وفاق فقیهان در مفهوم مذاق..... ۲۷۷
- گفتار سوم: سازوکارهای دستیابی به مذاق شارع..... ۲۸۰
۱. بررسی اسناد مبین مقاصد شریعت..... ۲۸۲
۲. درک قطعی عقل..... ۲۸۳

۳. مقایسه مورد مذاق با احکام شرعی دیگر ۲۸۳
۴. واکاوی پیامدهای یک حکم ۲۸۴
۵. ارتکاز قطعی متشرعه ۲۸۴
۶. رویه قانونگذاری شارع یا روش او در بیان شریعت ۲۸۵
۷. جهان بینی شارع ۲۸۶
۸. سازگاری یا ناسازگاری با مجموعه شریعت ۲۸۶
۹. روش های بیان ناپذیر ۲۸۷
۱۰. ستار چهارم: کاربردهای مذاق در فقهت ۲۸۷
- گفتار پنجم: پیوند فقهت با مذاق شرع ۲۸۹
- گفتار ششم: بارهای فقهی پیشنهادی به جای بهره‌مندی از مذاق ۲۹۱
۱. سوره سوره ۲۹۱
۲. توجه به جایگاه واتساق عقل در روند استنباط ۲۹۲
۳. توجه به جایگاه دستگامی دلالت‌کننده شبکه‌ای (تعاضدی حلقوی و هرمی) در استنباط ۲۹۲
- نتیجه ۲۹۷
- منابع ۲۹۸
- ثبات شریعت و مدیریت دگرگونی‌های اجتماعی - اقتصادی** ۳۰۱
- چکیده ۳۰۱
- مقدمه ۳۰۲
- گفتار اول: نظریه منطقه‌الفراغ و نقد آن ۳۰۴
۱. مفهوم منطقه‌الفراغ ۳۰۵
۲. ضرورت وجود منطقه‌الفراغ ۳۰۵
۳. حدود منطقه‌الفراغ ۳۰۶
۴. نقد نظریه ۳۰۶
- گفتار دوم: نظریه برگزیده ۳۱۰
- نتیجه ۳۱۵
- منابع ۳۱۶
- تبیین نظریه «منطقه‌الفراغ»** ۳۱۷
- چکیده ۳۱۷
- مقدمه ۳۱۷

- گفتار اول: چیستی «منطقه الفراع» ۳۱۹
۱. منطقه الفراع به روابط انسان با طبیعت ناظر است ۳۱۹
۲. عدم وضع قواعد تفصیلی، ناشی از نقص یا اهمال قانونگذار نیست ۳۲۰
۳. حکم کلی منطقه الفراع اباحه است ۳۲۱
۴. عدم منافات نظریه با ادله «اباحه تشریحی» ۳۲۲
۵. عدم منافات نظریه با جامعیت و ابدیت شریعت ۳۲۴
۶. تفاوت نظریه با شیوه حل مسائل مستحدثه ۳۲۵
۷. نظریه منطقه فراع، به مرحله تشریح ناظر است، نه اجرا ۳۲۶
۸. عدم ارتباط منطقه فراع با احکام ثانوی ۳۲۶
۹. عدم ارتباط نظریه با قواعد و مقررات اداری - اجرایی ۳۲۷
۱۰. رابطه نظریه منطقه فراع با مشروعیت حکم حکومتی ۳۲۷
- گفتار دوم: اثبات شده فراع ۳۲۸
- منابع ۳۳۲
- منابع فقه در قرآن کریم** ۳۳۵
- چکیده ۳۳۵
- مقدمه ۳۳۵
- گفتار اول: اصطلاح منابع فقه ۳۳۶
- گفتار دوم: اصل کلی عدم حجیت ظن ۳۳۷
- گفتار سوم: قرآن اولین منبع فقه ۳۳۹
- گفتار چهارم: سنت ۳۴۱
۱. حجیت سنت پیامبر اکرم (ص) ۳۴۲
۲. الحاق سنت سایر معصومان (ع) به سنت پیامبر اکرم (ص) ۳۴۴
۳. اثبات و نقل سنت ۳۴۶
- گفتار پنجم: سایر منابع ۳۵۰
۱. عقل ۳۵۰
۲. اجماع ۳۵۳
۳. عرف و بنای عقلا ۳۵۵
- منابع ۳۵۸

- درآمدی بر مبانی کلامی استنباط از قرآن..... ۳۶۱
- چکیده..... ۳۶۱
- مقدمه..... ۳۶۱
- گفتار اول: بهره‌گیری از مبانی کلامی نسبت به قرآن..... ۳۶۳
۱. بهره‌گیری از مبانی کلامی جهت اثبات منبع بودن قرآن..... ۳۶۳
- ۱-۱. مبانی کلامی (معجزه بودن قرآن)..... ۳۶۴
- ۱-۲. مبانی کلامی حکمت..... ۳۶۴
۲. بهره‌گیری از مبانی کلامی جهت تعیین قلمرو آیات الاحکام..... ۳۶۷
۳. بهره‌گیری از مبانی کلامی در تعیین متدلوژی استنباط از قرآن..... ۳۶۹
- ۳-۱. بهره‌گیری از شیوه‌های عرفی..... ۳۶۹
- ۱-۱. مبانی بهره‌گیری از سنت در استفاده و برداشت از قرآن..... ۳۷۰
۴. مبانی کلامی حکم خداوند..... ۳۷۳
- ۴-۱. استنباط از قرآن بر اساس سیاق..... ۳۷۴
- ۴-۲. استنباط از قرآن بر اساس کنایه‌گویی..... ۳۷۸
- گفتار دوم: تعیین شیوه دریافت مبانی کلامی از قرآن با بهره‌گیری از مبانی کلامی..... ۳۷۹
- منابع..... ۳۸۰
- تبعیت یا عدم تبعیت احکام از مذهب و فاسد واقعی..... ۳۸۱**
- چکیده..... ۳۸۱
- مقدمه..... ۳۸۱
- گفتار اول: اندیشه انکار و مبانی آن..... ۳۸۲
۱. اندیشه انکار..... ۳۸۲
۲. مبانی عقلی و نقلی اندیشه انکار..... ۳۸۶
- گفتار دوم: اندیشه تبعیت مطلق و مبانی آن..... ۳۸۷
۱. اندیشه تبعیت..... ۳۸۷
۲. مبانی عقلی و نقلی اندیشه تبعیت..... ۳۸۸
- گفتار سوم: اندیشه تبعیت نسبی و موقعیت و مبانی آن..... ۳۹۰
۱. اندیشه تبعیت نسبی..... ۳۹۰
۲. موقعیت این اندیشه..... ۳۹۳
۳. مبانی عقلی و نقلی اندیشه سوم..... ۳۹۶
- گفتار چهارم: نقد و بررسی اندیشه‌های سه‌گانه و مبانی آن..... ۳۹۷

۱. نقد اندیشه اول ۳۹۷
- ۱-۱. مخالفت اندیشه انکار با عقل و نقل ۳۹۷
- ۱-۲. تناقض در اندیشه انکار ۴۰۰
۲. نقد اندیشه دوم ۴۰۱
- ۲-۱. مخالفت اندیشه تبعیت مطلق با برخی نصوص ۴۰۱
- ۲-۲. ترجیح بدون مرجح مطلقاً محال نیست ۴۰۳
۳. تبیین مبنای اندیشه سوم ۴۰۴
- ۴۰۵ تبیین مبنای اندیشه سوم
- ۴۰۹ امکان فهم مصالح و مفاسد مورد نظر شارع
- ۴۰۹ چگونگی فهم مصالح و مفاسد
- ۴۰۹ مقدمه
- ۴۱۰ گفتار اول: دیدگاه عدم امکان فهم
- ۴۱۱ ۱. طرفداران این دیدگاه
- ۴۱۳ ۲. مبنای نقلی و عقلی دیدگاه عدم امکان فهم
- ۴۱۴ ۲-۱. مبنای نقلی
- ۴۱۵ ۲-۲. مبنای عقلی
- ۴۱۵ گفتار دوم: دیدگاه امکان فهم
- ۴۱۶ ۱. طرفداران این دیدگاه
- ۴۱۷ ۲. مبنای عقلی و نقلی دیدگاه امکان فهم
- ۴۱۷ ۲-۱. مبنای عقلی
- ۴۱۹ ۲-۲. مبنای شرعی دیدگاه امکان فهم
- ۴۲۲ گفتار سوم: نقد مبنای اندیشه عدم امکان فهم
- ۴۲۲ ۱. نقد ادله نقلی اندیشه انکار
- ۴۲۶ ۲. نقد دلیل عقلی اندیشه انکار
- ۴۲۶ ۲-۱. نهاد تعیین حوزه درک عقل، عقل است!
- ۲-۲. لزوم گسست استفاده از عقل در کشف حکم شرعی از به کارگیری
- ۴۲۷ آن در درک ملاکات حکم شرعی مکشوف
- ۴۳۰ نتیجه
- ۴۳۰ منابع

- سنت پژوهی..... ۴۳۳
- چکیده..... ۴۳۳
- گفتار اول: ضرورت سنت پژوهی..... ۴۳۴
- گفتار دوم: تعریف سنت..... ۴۳۷
- گفتار سوم: فعل معصوم و کاربرد آن در مقام استنباط..... ۴۳۹
- گفتار چهارم: تفکیک سنت قولی از فعلی..... ۴۴۳
- گفتار پنجم: احراز سنت..... ۴۴۴
- تسار ششم: دلالت پژوهی و معناشناسی سنت..... ۴۴۸
۱. روش مبناشناختی..... ۴۵۰
۲. روش مبناشناختی صدور..... ۴۵۰
۳. روش مبناشناختی..... ۴۵۲
- گفتار هفتم: ساختار فصل سنت‌شناسی..... ۴۵۳
- نتیجه..... ۴۶۲
- منابع..... ۴۶۴
- نقش سنت در حجیت صحیحین: خواهر کتاب..... ۴۶۵
- چکیده..... ۴۶۵
- گفتار اول: مبادی تصدیقی بحث..... ۴۶۵
- گفتار دوم: تمایز ظهور بدوی و مراد جدی..... ۴۶۶
- گفتار سوم: تعیین موضوع حجیت..... ۴۶۷
- گفتار چهارم: سنت؛ قرینه منفصل کتاب..... ۴۶۹
- گفتار پنجم: انعقاد ظهور کتاب در گرو مراجعه به قراین متن..... ۴۷۰
- گفتار ششم: اتفاق آرای بزرگان اصول در ضرورت فحص از اخبار..... ۴۷۲
۱. نظر شیخ انصاری..... ۴۷۲
۲. رأی مرحوم آخوند خراسانی..... ۴۷۳
۳. بیان جالب مرحوم مظفر..... ۴۷۴
۴. رأی مؤلف البیان و برخی اعلام دیگر..... ۴۷۵
- گفتار هفتم: تأکید اخباری‌ها بر ضرورت فحص از قراین کتاب..... ۴۷۵
۱. نظر محدث استرآبادی..... ۴۷۶
۲. رأی شیخ حر عاملی..... ۴۷۷
- گفتار هشتم: رویکرد متفاوت دو گروه در حجیت ظواهر کتاب..... ۴۷۸

- گفتار نهم: پاسخ به شبهه..... ۴۷۹
- گفتار دهم: تأملی در روش تفسیر قرآن به قرآن..... ۴۸۰
- نتیجه..... ۴۸۲
- منابع..... ۴۸۲
- اصل اولی در گفتار و رفتار معصوم (ع)..... ۴۸۵
- چکیده..... ۴۸۵
- مقدمه..... ۴۸۶
- گفتار اول: انکار اصل اولی..... ۴۸۷
- گفتار دوم: اصل اولی تغییر..... ۴۸۸
۱. بیان اولی..... ۴۸۸
۲. بیان دوم..... ۴۸۹
- گفتار سوم: اصل اولی ثبات..... ۴۹۰
۱. ادله قاعده است..... ۴۹۰
۲. رافت منصب نبوت بر منصب امامت و قضا..... ۴۹۲
۳. حمل فرد مشکوک بین کلی و صلب و نادر و غالب..... ۴۹۳
۴. حمل روایت بر صدور از شأن نبوت است..... ۴۹۳
۵. اطلاعات و عموماتی که همه گفتار رفتار پیامبر (ص) را حجت می‌کند..... ۴۹۴
۶. اطلاق مقامی دلیل در صدور حکم از شأن نبوت است..... ۴۹۵
۷. ارتکاز مشرعه غیر مردوعه..... ۴۹۸
- گفتار چهارم: تفصیل میان موضوعات..... ۴۹۹
- منابع..... ۵۰۰
- تأملی در حجیت خبر موثق..... ۵۰۳
- چکیده..... ۵۰۳
- مقدمه..... ۵۰۴
- گفتار اول: دیدگاه‌های فقیهان..... ۵۰۴
- گفتار دوم: ادله حجیت خبر موثق..... ۵۰۵
۱. اجماع..... ۵۰۵
۲. قرآن..... ۵۰۶
۳. روایات..... ۵۰۷
- ۳-۱. مرسله شیخ..... ۵۰۷

۵۰۷	۳-۲. روایت حسین بن روح
۵۰۸	۳-۳. حدیث زید زراد
۵۰۹	۳-۴. صحیحۀ زرارۀ از امام باقر
۵۱۰	۳-۵. روایت جابر
۵۱۱	۳-۶. صحیحۀ احمد بن اسحاق ابوالحسن
۵۱۲	۳-۷. صحیحۀ اسماعیل بن فضل هاشمی
۵۱۳	۳-۸. روایت عمر بن یزید
۵۱۴	۳-۹. روایت مسعر بن کدام
۵۱۵	۴. سده عقلا
۵۱۵	۴-۱. شرح سیره
۵۱۶	۴-۲. احادیث مسعر سیره
۵۱۹	۴-۳. خراز انصاری
۵۲۰	گفتار سوم: ادله عدم بیت خرد موثق
۵۲۰	۱. قرآن
۵۲۰	۱-۱. آیه نبأ
۵۲۳	۱-۲. آیه نهی از رکون به ظالمین
۵۲۵	۲. روایات
۵۲۵	۲-۱. روایات مطلقه
۵۲۸	۲-۲. روایات خاصه
۵۳۰	نتیجه
۵۳۱	منابع
۵۳۳	فهرست آیات
۵۳۹	فهرست روایات
۵۴۳	نمایه

پیشگفتار

پیروزی انقلاب سوسیالیست اسلامی و استقرار نظامی براساس آموزه‌ها و احکام آن در ایران از یک سو، شکست مکاتب بشری و ناکامی نظام‌های گوناگون اجتماعی در تأمین نیازهای مادی و معنوی انسان از سوی دیگر، بر گستره انتظار بشر از اسلام سرزده است.

انتظار آن است که اسلام به‌عنوان دین هدایت فرد و اداره جامعه تبیین، نظام‌های اجتماعی آن ترسیم و دیدگاه آن در مواجهه با یافته‌های علوم انسانی و مکاتب بشری، با منطقی مستدل و مستند ارائه گشته، بیشتر به ارزش‌ها و منش‌های دینی متدینان آسیب‌شناسی و ساحت قدسی دین از پیرایه‌های موهوم، موهون، پیراسته گردد.

تحقق این امور، پژوهشی دقیق، جامع و سازمان‌یافته پیرامون کشف و بازآفرینی آموزه‌های اسلام و نظام‌های اجتماعی آن و هم‌تنی والا و تلاشی شایسته و روزآمد را می‌طلبد و این امر بدون تأسیس نهادهای پژوهشی و آموزشی ممخض و کارآمد میسر نیست.

بدین منظور پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی که نهاد علمی و غیرانتفاعی است در قالب پنج پژوهشکده، حکمت اسلامی، دین‌پژوهی، نظام‌های اسلامی، فرهنگ و مطالعات اجتماعی و دانشنامه‌نگاری دینی و شانزده گروه علمی تخصصی در سال ۱۳۷۳ تأسیس گردید. پژوهشکده نظام‌های اسلامی، که مشتمل بر پنج گروه اقتصاد، فقه و حقوق، سیاست، اخلاق و مدیریت اسلامی است، به‌طور خاص با مطالعه نظامات اجتماعی، اهداف ذیل را تعقیب می‌کند:

۱. کشف و طراحی نظام‌های سیاسی، حقوقی، اقتصادی، اخلاقی و مدیریتی اسلام.
 ۲. تحقیق و تبیین عالمانه مبانی و مباحث اساسی نظامات اجتماعی اسلام و ارائه الگوهای کاربردی در قلمرو آن.
 ۳. آسیب‌شناسی نظری و کاربردی نظام جمهوری اسلامی ایران و مدرسانی به متولیان امور و بسترسازی برای تحقق کامل‌تر نظام‌های اسلامی.
 ۴. تحقیق در باب مسائل مستحدثه به انگیزه گره‌گشایی در زمینه نیازهای نوین‌های فقهی.
 ۵. پاسخ‌گویی به شبهات مطرح در باب فقه و نظام‌های سیاسی، حقوقی، اقتصادی، اخلاقی و مدیریتی اسلام.
 ۶. شناخت و نقد سبک کاتب و نظامات معارض.
- مجموعه حاضر حاصل تلاش علمی محققان ارجمند حجج اسلام جناب آقای علی اکبر رشاد، جناب آقای آقا سید اسماعیل عابدی، جناب آقای علی ربانی گلپایگانی، جناب آقای عبدالعزیز خرم‌پناه، جناب آقای سید حسین میرمعزی، جناب آقای سیف‌الله صرامی، جناب آقای احمد مبلتی، جناب آقای حسنعلی علی اکبریان، جناب آقای سید محمد جعفری اردی، جناب آقای رسول نادری، جناب آقای جابر توحیدی اقدم، جناب آقای آقا سیدالرحیم سلیمانی بهبهانی، سرکار خانم طاهره اسدالهی، جناب آقای محمد جواد سلمانپور، جناب آقای حسین حسن‌زاده، جناب آقای سیدعلی سادات‌نور، جناب آقای دکتر محمود حکمت‌نیا و جناب آقای سید عبدالحمید ابطحی است که به همت و کوشش جناب آقای حسینعلی بای در گروه فقه و حقوق پژوهشگرده نظام‌های اسلامی تهیه شده است و به موضوعات مختلف درباره مباحث فلسفه فقه می‌پردازد.

از جمله فلسفه‌های مضاف که امروزه جایگاه خاصی در میان مباحث نظری، به دست آورده است، فلسفه فقه می‌باشد که در آن به موضوعات و مباحث پیرامونی فقه همچون: تعریف فقه، تاریخ تطور فقه، ساختار فقه و

تقسیم‌بندی آنها، جایگاه فقه، ارتباط فقه با علوم دیگر خصوصاً علم اصول، روش‌شناسی فقه، قلمرو فقه، ماهیت احکام فقهی، مراحل حکم فقهی، انواع حکم (حکم اولی، ثانوی، ثابت و متغیر و...)، رابطه مصالح و مفاسد با احکام، موضوع علم فقه، اهداف فقه، مقدمات علم فقه یا اجتهاد، منابع فقه، حجیت منابع فقه، منطبق فهم فقه، شیوه‌های تفسیر نصوص، متولوژی تحقیق در اسناد، کاستی‌های فقه و آسیب‌شناسی آن، تعریف اجتهاد، عوامل موثر در اجتهاد، نشر روح شریعت، «مذاق شریعت» و «مقاصد شریعت» در تفسیر نصوص شرعی، عوامل پویایی و جمود، و... پرداخته می‌شود.

عطف نظر به فلسفه فقه علاوه بر توانمندسازی فقه در پاسخگویی به نیازهای زمانه، مرجع‌شناسایی ظرفیت‌های جدید در منابع استنباط و روش‌شناسی فقهی، تصحیح روند و جریان فهم از کتاب و سنت و کاهش ضریب خطا در فهم از نصوص دینی خواهد شد؛ زیرا زاویه نگرش فقیه به مباحث فلسفه فقه، تاثیرات سراسری در نحوه اجتهاد و استنباط او برجای گذاشته و نگاه نافذ، عمیق و نقادانه‌ای به علم خواهد کرد. به واقع فلسفه فقه یا علم‌شناسی فقه حوزه‌ای از دانش است که بر تحول، تطور، توسعه، تعمیق و تکامل فقه و شناخت ساختار کلان آن، مدیریت آن کنا

مجموعه پیش‌روی خواننده گرامی در برهه‌های گوناگون و موضوعات متنوعی از مباحث مربوط به فلسفه فقه با عناوین «فلسفه فقه»، «حجیت فلسفه فقه»، «گفتمان فلسفه فقه»، «جایگاه تساهل و تسامح در قوانین حقوقی - اجتماعی اسلام»، «عرفی و عقلایی بودن زبان دین در حوزه تشریح و تقنین»، «تجزیه و تحلیل ساختار فقه»، «عوامل پویایی فقه»، «نقد نظریه حداقلی در قلمرو فقه اسلامی»، «مذاق شریعت»، «استناد فقهی به مذاق شریعت در بوطه نقد»، «ثبات شریعت و مدیریت دگرگونی‌های اجتماعی - اقتصادی»، «تبیین نظریه منطقه الفراغ»، «منابع فقه در قرآن کریم»، «درآمدی بر مبانی کلامی استنباط از قرآن»، «امکان فهم مصالح و مفاسد مورد نظر شارع»، «تبعیت یا عدم تبعیت احکام از مصالح و مفاسد واقعی»، «سنت پژوهی»، «نقش سنت در حجیت فهم ظواهر کتاب»، «اصل اولی در گفتار و رفتار معصوم» و «تأملی در حجیت خبر موثق» است.

در پایان لازم می‌دانیم از تلاش علمی محققان ارجمند، اعضای محترم شورای علمی گروه فقه و حقوق، به ویژه ارزیابان محترم مقالات و نیز جناب آقای حسینعلی بای کمال تشکر و قدردانی خود را ابراز نماییم.

گروه فقه و حقوق
پژوهشکده نظام‌های اسلامی

www.ketab.ir